

Позбавлений будь-яких активних дій, обмежений безліччю заборон навіть суто побутового характеру, Наполеон залишив за собою право, яке ніхто не міг у нього відібрати право на спогади. Певна частина його роздумів про минуле лягла на папір і збереглася у вигляді продиктованих ним на закланні «Записок Наполеона», котрі за змістом не викликають сумнівів щодо авторства.

У своїх спогадах видатний полководець звертався й до аналізу причин поразки кампанії проти Росії у 1812 р., згадував і свої плани щодо України, яка в його боротьбі з Російською імперією займала особливе місце.

Ще з 1810 р. у військових колах Франції почало обговорюватися питання про головний напрямок і театр воєнних дій у майбутній війні з Росією. Один з таких планів передбачав відокремлення від Росії українських і литовських губерній, реорганізацію Польщі, захоплення Києва, закріплення на лінії Двіна — Дніпро й продовження після цього наступу на Москву.

На початку 1812 р. імператору була передана спеціальна тека з матеріалами про Україну, серед яких особливу увагу привертав документ, підготовле-

ний директором політичного департаменту міністерства закордонних справ Франції О. Готерівом. На його думку, у подоланні Росії суттєву роль має відіграти її «відкинення» від Чорного моря. Для цього пропонувалося утворити нову українську державу, залежну від Франції, на зразок інших васальних наполеонівських країн. Передбачалося, що вона складатиметься з подніпровської частини Катеринославщини, Таврії, всієї долини Донця до Дону, який разом з Азовським і Чорним морем стане її кордоном на півдні. Козаки і кримські татари увійшли б до «Наполеоніди» — таку назву мала отримати ця держава. Вона, зазначалося в документі, маючи на чолі єдиного вождя й конституцію, яка відповідає звичаям народів, що тут проживають, з можливою перспективою політичної незалежності буде міцним бар'єром проти амбітних проектів Росії та її претензій на Чорне море. Народи, що населяють цю територію, мають високі почуття і дуже нетерпляче переносять російське ярмо. Запорожці гарно складені, міцні, відважні й невтомні. Вони перші піднімуть прапор повстання проти Москви, а за ними підуть й інші народи Російської імперії.

Залюблений у народну творчість

На терені української фольклористики важко знайти людину, яка б так плідно працювала в усіх її царинах, як В.М. Гнатюк. Він вперше поставив фольклористику в ранг самостійних наукових дисциплін, тісно пов'язаних з етнографією, історією літератури, мовознавством, виступив як представник порівняльно-історичного методу в народній творчості. В. Гнатюк був теоретик і дослідник фольклористики та етнографії, талановитий публіцист, редактор та видавець творів І. Нечуя-Левицького, М. Коцюбинського, І. Франка, Лесі Українки, В. Стефаника, Данте Аліґ'єрі, В. Шекспіра, Д. Байрона, Е. Золя, Г. Гейне, Г. Мопасана, літературознавець, якому належать біографічно-критичні нариси про І. Котляревського, Марка Вовчка, С. Руданського, Л. Глібова, С. Воробкевича, М. Старицького, Г. Мачтета, В. Ягича та ін.

Народився Володимир Михайлович Гнатюк в с. Велеснів на Тернопільщині у багатодітній селянській сім'ї. Тут він пройнявся шанобливим ставленням до слова, відчув красу і неповторність української пісні. Вже навчаючись у Буцацькій посполитій школі, хлопчик цікавиться фольклором, знає чимало казок, прислів'їв, пісень, приказок. Може, саме це і було тим духовним набутком, завдяки якому у 18 років Гнатюк укладає свою першу збірку, що мала 500 народних перлин. Багато це чи мало? Якщо зважити на вік юнака, то дуже багато.

У 1894 році В. Гнатюк вступає на філософський факультет Львівського університету. Тут звела його доля з титаном праці І. Франком, під впливом якого студент-філософ стає професійним фольклористом. Відрадно, що на цей рік припадає і видання Франком журналу «Житє і слово», в якому Гнатюк друкує свої матеріали. Тісна дружба зав'язалась між І. Франком і В. Гнатюком. Коли Україна готувалася до відзначен-

ня 25-літнього ювілею письменницької діяльності Каме- няря, то головою ювілейного комітету був Володимир Михайлович.

У 1897 році В. Гнатюк їде до Києва для зміцнення культурних зв'язків Галичини і Наддніпрянської України. Шляхи його пролягали і до Словаччини, Угорщини.

Збираючи етнографічні матеріали, Гнатюк записав чимало пісень, пов'язаних з еміграцією на західноукраїнських землях і відповідно систематизував їх, поділивши на три періоди, що відповідали трьом історичним етапам: найдавніша еміграція до США, наступна — в 1890-х роках — до Бразилії, остання — до Канади. Основні мотиви цих пісень він визначив так: «Бачимо в піснях згадки про брак землі, про лихву, про податки та різні драчки, брак заробітків, про політичну деморалізацію, переслідування старостів, про безправно проведені вибори». Проте були в піснях і інші мотиви: віра в свободу людини, надія на волю за морем, сподівання мати власну землю, яка забезпечить емігрантів у майбутньому.

Прагнучи поставити збирання фольклору на наукову основу, Гнатюк разом з Франком уклали програму «В справі збирання етнографічних матеріалів», де подали поради, як збирати, записувати, задокументувати фольклорні та етнографічні матеріали. Це була, по суті, настільна книга кожного, хто прагнув зберегти народну творчість.

В.М. Гнатюк

Одночасно Гнатюк працював як секретар та один із редакторів «Літературно-наукового вісника» та «Етнографічного збірника». Розмаїття наукових уподобань можна простежити за його працями: «Галицько-руські анекдоти» (1899), «Галицько-руські легенди» (Т. 1–2, 1902–1903), «Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності» (1902), «Коломийки» (Т. 1–3, 1905–1907), «Гаївки» (1909), «Колядки і щедрівки» (Т. 1–2, 1904–1914), «Етнографічні матеріали з Угорської Русі» (Т. 1–6, 1897–1911) та ін.

«Я створюю собі свій світ»

Співцем селянської душі та володарем душ селянських, поетом мужицької розпуки і мужицьким Бетховеном слушно називали В. Стефаніка його сучасники. Як письменник В. Стефанік показував не лише трагедію галицького села, яке страждає і гине без землі, але й впливав на піднесення свідомості народу, боровся проти соціального і національного гніту. Кожен твір — це згусток нервів письменника, трагедія душі, вистраждана в слові, це музика життя, хоча й мінорна.

Два биті шляхи тягнуться до околиці Русова, до хати, де в сім'ї заможного селянина народився В. Стефанік. Батько його був сином війта, владною людиною, тому суворо поводився як з наймитами, так і з дітьми, дружиною Оксаною, яка була майже рабинею деспотичного чоловіка. Ніжна, чутлива, вона не поділяла поглядів свого чоловіка, з побожною любов'ю і відданістю ставилася до дітей, особливо старшого — Василя. Тому з такою любов'ю згадує письменник пізніше в автобіографії: «Коли я глядів дитиною на мамині очі, як по них сунулися тихенько пречисті хмарки щастя, — я був щасливий». Сестра Марія знала багато пісень, повір'їв, була вихователкою Василя. Матері, сестрі Марії пізніше Стефанік присвятить новели «Вечірня година», «Дорога», «Нитка», «Мое слово».

Життєва дорога починалася із Русівської початкової школи, потім Снятинської міської школи, де Василь вперше зазнав кепкувань, де за один пропущений день (бо чекав на приїзд мами) його висікли різками: «Я від себе відходив і в крові купався». Може, тому в 1883 році і не мав бажання Стефанік іти до Коломийської гімназії. Справді, там його б'є тростинкою по руках вчитель історії Вайгель, а викладач німецької мови брутально кидає: «Іди, хаме, свині пасти», бо, бачте, одяг у Василя був не панський. Цей сором запам'ятав гімназист на все життя. Та не тільки негативне виніс Стефанік із гімназії: були світлі хвилини знайомства з Л. Мартовичем, М. Черемшиною, М. Павликом та Г. Павлик, Л. Бачинським, був таємний самоосвітній гурток, в якому брав участь майбутній письменник. Там він прилучається до творчості Т. Шевченка і Марка Вовчка, Панаса Мирного та І. Франка, Ю. Федьковича і М. Гоголя, М. Некрасова та Л. Толстого та ін.

Починає писати В. Стефанік з публіцистики — перша стаття «Жолудки наших робітників і читальні»

Уже важко хворіючи, Гнатюк не полишав наукової праці. Він писав, щоб зберегти в пам'яті нащадків культуру і побут рідних Карпат. Саме землякам він присвятив такі праці, як «Народна пожива на Бойківщині», «Причинки до пізнання Гуцульщини», «Гуцули», «Народні оповідання про тютюнарів», «Гуцульське мистецтво у Косові».

Залюблений у свій край, свій народ В. Гнатюк збагатив українську культуру нетлінними скарбами фольклористики та етнографії. І сьогодні, коли ми прагнемо осягнути духовність українського народу, нам не обійтися без творчої спадщини В. Гнатюка.

опублікована в журналі «Народ» у 1890 році. Оповідання «Форналь Антін» (пізніша назва «Синя книжечка»), за словами письменника Д. Лукіяновича, теж опубліковане в цьому році в журналі гімназистів «Поступ», але число це журналу не збереглося. За рік до закінчення Стефаніка виключили за політику із гімназії. Він змушений їхати до 7 класу Дрогобицької гімназії, де знайомиться особисто з Франком, який «поставив мене (Стефаніка) малим наслідником своїм). По закінченню гімназії разом з Франком їде до Краківського університету, студіює медицину, але «з тою медициною вишло діло без пуття».

Василь Стефанік

Дев'ятирічне навчання в Кракові (вчився з перервами) вплинуло на світогляд Стефаніка, він стає членом прогресивної радикальної партії, очолюваної Франком і Павликом, знайомиться з майбутнім ученим В. Морачевським, польськими культурними діячами В. Орканом та Я. Каспровичем. На 1895–1897 роки припадає агітування Стефаніка за «холопського посла» І. Франка.

Перші оповідання Стефанік надсилає до газети «Праця». Редактор В. Будзиновський дає прочитати оповідання «Виводили з села», «Лист», «Побожна» та інші письменнику О. Маковею, який читав вголос перший твір «Виводили з села», але «в половині оповідання почав дрижати голос, з очей капнули слюзи, і він відложив рукопис».

Перша збірка «Синя книжечка» вийшла в Чернівцях. До неї ввійшло 15 оповідань. Це була справді «трагедія усіх хлопів» на світі, як влучно назвав їх сам автор. Потім у Львові з'явилися дві збірки «Камінний хрест» (1900) та «Дорога» (1901).

У 1900 році через важкі матеріальні умови та смерть матері Стефанік залишає університет. У 1904 році він одружується з Ольгою Гаморак і їде до її батьків у с. Стеців, де живе до 1910 року, а тоді повертається до Русова. В 1914 році помирає дружина, і Стефанік сам виводить у світ своїх трьох синів: Сємена, Кирила і Юрка.